

Jabok – Vyšší odborná škola sociálně pedagogická a teologická
ETF – Evangelická teologická fakulta, Univerzita Karlova v Praze

Problematika domácího násilí

Roman Novotný

Petra Novotná

Rizikové skupiny

1. Úvod do problematiky domácího násilí
 2. Co je domácí násilí
 3. Základní charakteristické znaky domácího násilí
 4. Jak poznáme rizikový vztah
 5. Charakteristika násilníka
 6. Charakteristika oběti
 7. Kdo je nejvíce ohrožen
 8. Závěr - kde nalézt pomoc
-

1. Úvod

Domácí násilí je velmi nebezpečné z několika důvodů. Jedním z nich je, že se odehrává za „zavřenými dveřmi“ domova, místa, které by mělo sloužit k odpočinku. Další nebezpečnou skutečností je, že oběť je často na svém trýzniteli emocionálně zainteresována a je proto značně ovlivněno její posuzování samotného násilí. Bohužel, násilí v rodině je nepřehlédnutelnou realitou i v naší společnosti. „V České republice se podle provedených sociologických šetření (STEM, 2001, 2006) odehrává násilí v každé čtvrté rodině“.¹ Domácí násilí se může týkat kohokoliv, proto v následující práci nebudou osoby genderově odlišovány.

2. Co je domácí násilí

Není jednoduché vytvořit nějakou definici domácího násilí. „Termín „domácí“ se používá proto, aby naznačil, že se násilí odehrává v osobním vztahu“.² Přímá definice domácího násilí je velice problematická. Může zahrnovat „celou škálu fyzického jednání, které se obecně považuje za násilné“³, může však obsahovat i „méně obvyklé fyzické akty“,

¹ ŠEVČÍK, Drahomír a Naděžda ŠPATENKOVÁ. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011, 186 s. ISBN 978-80-7367-690-2. S. 7.

² CONWAY, Helen L. *Domácí násilí: příručka pro současné i potenciální oběti se zákonem č. 135/2006 Sb. platným od 1. ledna 2007*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2007, 158 s. Albatros Plus. ISBN 978-80-00-01550-7. S. 13.

³ CONWAY, Helen L., ref. 2, str. 14.

např. pobyt ve studené lázni, svázání, spoutání, nasazení roubíku či přinucení k použití drog.⁴ Dále se může jednat o různé formy sexuálního charakteru, např. přinucení k pohlavnímu styku proti vůli oběti.⁵ Další možností násilí může být psychické týrán, které je prokazatelné mnohem složitěji. Mezi možné formy psychického násilí patří např. ekonomické týrán, izolace, zastrasování, nátlak a výhrůžky nebo citové vydírání.⁶ Právě citové týrán bývá nejčastější formou psychického týrán. Jeho dopad je velmi zničující, často doprovází další formy týrán a prostupuje celý život oběti. Citovým týráním může být například: nadávání, neustálé kritizování a zpochybňování duševního zdraví oběti.⁷ Domácí násilí však může zahrnovat více forem dohromady.

3. Základní charakteristické znaky domácího násilí

Jedním z nejnápadnějších znaků domácího násilí je „faktická nerovnost v postavení obětí a násilníka. Násilník je člověk disponující výraznou mocenskou převahou nad svou obětí. (Huňková, 2004).⁸

Podle Aliance proti domácímu násilí jsou klíčovými znaky domácího násilí:

- *Opakování a dlouhodobost,*
- *eskalace*
- *jasné rozdělení rolí osoby ohrožené a osoby násilné.*
- *neveřejnost – násilí probíhá zpravidla za zavřenými dveřmi bytu či domu, stranou společenské kontroly.*

K naplnění podstaty domácího násilí dochází v případě, že platí všechny výše uvedené znaky.⁹

Dalším kritériem pro identifikaci domácího násilí jsou dle Čírtkové následující znaky:

- *výskyt incidentů, tj. přítomnost násilí fyzického (psychického, sexuálního, sociálního, ekonomického) mezi blízkými osobami ve společném obydlí,*

⁴ CONWAY, Helen L., ref. 2, str. 14.

⁵ CONWAY, Helen L., ref. 2, str. 15.

⁶ CONWAY, Helen L., ref. 2, str. 17-24

⁷ CONWAY, Helen L., ref. 2, str. 23-24

⁸ BEDNÁŘOVÁ, Zdena, MACKOVÁ Kateřina, WÜNSCHOVÁ Petra, BLÁHOVÁ Kateřina. *Domácí násilí: zkušenosti z poskytování sociální a terapeutické pomoci ohroženým osobám*. Praha: Acorus, 2009, 92 s. ISBN 978-80-254-5422-0. S. 9

⁹ *Wwww.domacinasili.cz* [online]. [cit. 2016-01-10]. Dostupné z: <http://www.domacinasili.cz/domaci-nasili/>

- *trvalá a neměnná diferenciaci na roli na ohroženou osobu (oběť) a násilnou osobu (pachatel),*
- *opakování incidentů,*
- *eskalace (ve frekvenci a intenzitě násilí),* v dnešní době však eskalace není brána jako základní znak, spíše jako rizikový faktor.

Pokud se role oběti a pachatele střídají, nejedná se o domácí násilí.¹⁰

Domácí násilí se také často odehrává v cyklech, kdy je samotné násilí střídáno obdobím „pokání“. V době „pokání“ agresor svých činů lituje a snaží se oběť přesvědčit, že vše bude zase dobré. Toto chování je matoucí a právě kvůli tomuto střídání situací je pro oběť těžké agresora opustit. V době zvýšené agrese, kdy je pro oběť nejlogičtější doba pro odchod, jsou zároveň i nejsilnější ochromující účinky této agrese a tím i značně zhoršená možnost rozhodování. Když se pak oběť konečně začne zabývat praktickými otázkami odchodu, nastane ono období usmiřování a oběť se ukonejší nastalým klidem. Utvrdí se v tom, že vše už bude jen dobré. Nastává období líbánek, vztah vzkvétá. Následně se však začne hromadit napětí, které vyvrcholí opět násilným incidentem. Z podstaty tohoto cyklu vyplývá, že ideální dobou pro odchod od násilníka je období klidu, tedy doba, kdy má oběť k odchodu nejméně důvodů.¹¹

Střídání těchto cyklů je pro oběť často velmi únavné, může pociťovat zmatek z celé situace. V oběti vyvolává naději, že po této bouři konečně nastane vytoužený klid, že tento atak byl opravdu poslední. Oběť se tedy snaží vyjít násilníkovi vstříc, snaží se mu zavděčit a ve vztahu dále setrvává. Bohužel se však cyklus stále opakuje, dokud není nějakým způsobem přerušeno.¹²

4. Jak poznáme rizikový vztah

Zde je seznam některých varovných signálů, které se mohou vyskytovat na počátku rizikového vztahu:

- *nadměrná naléhavost* - jeden z partnerů poměrně brzy nutí druhého, aby se s ním zasnoubil, aby měli svatbu, děti apod. Snaha pojistit si partnera. Naléhání na ženu, aby

¹⁰ ŠEVČÍK, Drahomír a Naděžda ŠPATENKOVÁ., ref. 1, str. 38.

¹¹ CONWAY, Helen L., ref. 2, str. 61.

¹² ŠEVČÍK, Drahomír a Naděžda ŠPATENKOVÁ., ref. 1, str. 54.

s mužem chodila, i přes to, že ona to odmítá. Nakonec žena podlehne a začne s ním pak chodit jen proto, že byl dostatečně vytrvalý,

- *velká dominance ve vztahu* - jeden z partnerů sám rozhoduje o společných věcech, pod rouškou „že to myslí dobře“ rozhoduje i o soukromích věcech druhého partnera,
- *vnímání žen jako méněhodnotných bytostí neb pohrdavý vztah k ženám* – žena není uznávána jako rovnoprávná partnerka,
- *narcistické zaměření osoby* - partner dává najevo svůj pocit jedinečnosti a výjimečnosti, často používá větu „všichni jsou blbí“, nedokáže se vcítit do pocitů druhých lidí,
- *nadměrná kontrola* - partner chce o druhém vědět všechno, jak o jeho minulosti, tak i o současnosti, chce znát každou myšlenku a každý krok svého protějšku. Když není přímo s ním, alespoň často telefonuje,
- *Snaha o pozvolnou izolaci* - jeden z partnerů se snaží o přerušování sociálních kontaktů druhého partnera, často kritizuje jeho přátele, snaží se, aby koníčky trávil výhradně s ním.¹³

Dalšími varovnými signály mohou být také následující příznaky, které oběť pociťuje:

- nedostatek peněz pro vlastní potřebu, nebo jen malé kapesné,
- strach z nálad partnera,
- submisivní reakce, obavy o zranění partnerových citů nebo obavy z případného hněvu,
- sebeobviňování z násilného chování partnera,
- oběť svoje rozhodování podřizuje náladám partnera.¹⁴

5. Charakteristika násilníka

Dříve byl rozšířený názor, že agresor domácího násilí musí být primitivní, nevzdělaný a jednoduchý člověk. To již neplatí. Pachatelé domácího násilí jsou jak lidé bez vzdělání, tak i vysokoškolsky vzdělaní odborníci. Často působí ve své profesi jako uznávaní odborníci, kteří jsou ve společnosti oblíbení a těší se dobré pověsti. Pachatele domácího násilí můžeme tak jen velmi obtížně kategorizovat.¹⁵

¹³ BEDNÁŘOVÁ, Zdena, MACKOVÁ Kateřina, WÜNSCHOVÁ Petra, BLÁHOVÁ Kateřina., ref. 8, str. 22-23.

¹⁴ ŠEVČÍK, Drahomír a Naděžda ŠPATENKOVÁ., ref. 1, str. 58.

¹⁵ BEDNÁŘOVÁ, Zdena, MACKOVÁ Kateřina, WÜNSCHOVÁ Petra, BLÁHOVÁ Kateřina., ref. 8, str. 24.

Podle výpovědí žen lze rozpoznávat dva základní typy násilníků: emocionálně reaktivní typ a instrumentální typ.

Emocionálně reaktivní typ je častější. Většinou jde o člověka s nižším vzděláním, který se vyznačuje zvýšenou impulzivitou a sníženou mírou volních vlastností. Takový člověk není schopen ovládat své emoce, vypadá jako by byl stále připraven k agresivní reakci. Je přecitlivělý vůči případné kritice jeho osoby, často mívá špatnou náladu. Snadno se nechá vyprovokovat, jeho agresi vyvolává vnější podnět, který pokládá za útok nebo křivdu. Násilí používá vůči komukoliv, nerozlišuje, zda je v práci nebo doma. Tento typ zcela ztrácí kontrolu nad svými reakcemi.

Instrumentální typ bývá člověk s vyšším vzděláním, který je často popisován jako člověk „dvou tváří“. Dokáže být laskavý i násilnický. Jeho agresivita je zaměřena výběrově, své jednání dovede podle své potřeby ovládat. Násilí používá jako nástroj (instrument) k uspokojování svých potřeb a upevňování mocenské pozice. Jedná takticky a promyšleně. Násilí používá proti členům své rodiny, v zaměstnání naopak bývá velmi oblíben a působí jako milý společník. Touží po moci a svoji partnerku považuje za svůj majetek.¹⁶

Další možnou variantou je „násilník nadměrně kontrolující své agresivní impulzy“. Tento typ násilníka neumí se svými negativními emocemi pracovat, neutralizovat je, odreagovat se. Potlačuje nutkání k agresivní reakci. Nakonec svoji zášť již nedokáže kontrolovat a vybuchne. Dochází pak k velmi silné a nečekané agresi. Když napětí a agrese odezní, násilník se cítí provinile a snaží se svůj výbuch nějak kompenzovat, omlouvá se, stydí. Ve svém okolí bývá oblíben, je vnímán jako slušný člověk.¹⁷

Na rozvoji násilnických schopností má velký vliv i prostředí, ve kterém daná osoba vyrůstala. Pokud dítě vyrůstá v rodině, kde je násilí běžnou formou komunikace, je pravděpodobné, že převezme násilnické vzorce chování.¹⁸ Conway ve své knize uvádí, že násilné chování mohou zapříčinit povahové vlastnosti agresora, může sem patřit nízké sebevědomí, pocity nedocenění a neschopnosti, žárlivost. Zdůrazňuje však, že za svoje chování násilník vždy nese zodpovědnost, a to bez ohledu na situaci, či podmínky, kterým byl vystaven. Dále uvádí, že vliv rodinného prostředí na násilné chování je nezpochybnitelný.

¹⁶ BEDNÁŘOVÁ, Zdena, MACKOVÁ Kateřina, WÜNSCHOVÁ Petra, BLÁHOVÁ Kateřina., ref. 8, str. 24.

¹⁷ BEDNÁŘOVÁ, Zdena, MACKOVÁ Kateřina, WÜNSCHOVÁ Petra, BLÁHOVÁ Kateřina., ref. 8, str. 24.

¹⁸ BEDNÁŘOVÁ, Zdena, MACKOVÁ Kateřina, WÜNSCHOVÁ Petra, BLÁHOVÁ Kateřina., ref. 8, str. 25-26.

Pokud dítě vyrůstá v rodině, kde otec týral matku, ve většině případů považuje tuto skutečnost za normu pro svůj rodinný život.¹⁹

Mezi další faktory, které mohou vyvolávat v agresorovi výbuchy vzteku patří například užívání alkoholu a drog. Dalším možným spouštěčem může být „*nemoc, negativní životní událost nebo jiné nepříznivé okolnosti.*“²⁰ Vliv na agresivní chování mohou mít v některých případech i zdravotní indispozice, neurologické poruchy, poškození mozku, psychická onemocnění či poruchy osobnosti.²¹

6. Charakteristika oběti

Při pokusech o vyjádření společných charakterových vlastností oběti je nejčastěji uváděna nízká sebeúcta oběti, zkreslené sebehodnocení, kdy má oběť pocit, že si násilné chování zaslouží, například kvůli svému pochybení. Oběti často spojují následující atributy:

- materiální závislost na partnerovi,
- poslušnost a submisivita,
- chabé sociální kontakty,
- vystrašenost,
- snaha omlouvat partnerovo chování,
- pocit bezmoci, beznaděje a bezcennosti,
- pocit, že situace nemá, i přes svoji neudržitelnost, žádné řešení,
- víra ve zlepšení partnera a ve zklidnění situace,
- emoční závislost na partnerovi.

Zajímavý je také fakt, že i oběti domácího násilí mohou mít tzv. „dvojitou tvář“. Ve společnosti jsou optimistické a pozitivní, doma zažívají strach, bezmoc, hrůzu či hněv. Někdy se jedná o osoby, které jsou pracovně úspěšné a ve společnosti oblíbené. Tyto pak mohou mít pocit, že nemohou svoji bezvýchodnou situaci zveřejnit, aby neutrpěla jejich pověst.²² Conway ve své knize uvádí, že oběť má velmi často pocit, že za násilí sama může, domnívá se, že agresora rozčílilo to, co udělala. Přemýšlí, že kdyby něco udělala, nebo naopak neudělala, možná by k výbuchu vzteku nemuselo dojít. Tyto úvahy oběti často ještě agresor

¹⁹ CONWAY, Helen L., ref. 2, str. 61.

²⁰ BEDNÁŘOVÁ, Zdena, MACKOVÁ Kateřina, WÜNSCHOVÁ Petra, BLÁHOVÁ Kateřina., ref. 8, str. 24.

²¹ ŠEVČÍK, Drahomír a Naděžda ŠPATENKOVÁ., ref. 1, str. 64.

²² ŠEVČÍK, Drahomír a Naděžda ŠPATENKOVÁ., ref. 1, str. 92.

podporuje svými slovními útoky, při kterých dává vinu za vzniklou situaci právě oběti. Vyvolává v oběti pocit, že on se musel rozčítit, protože ona nebyla stoprocentní.²³ Velmi často se oběť za svoji situaci stydí, má tendence vše zamlčovat nebo bagatelizovat. Má obavu z negativní reakce na situaci, může být nedůvěřivá a podezíravá či obtížně navazovat kontakty. Může být pasivní.²⁴

7. Kdo je nejvíce ohrožen

Obětí domácího násilí může být každý, dítě, žena, muž, senior. Nejčastějšími oběťmi jsou ženy. Vysoce ohroženy jsou především ženy, které už byly v minulosti týrané, například v dětství, dále ženy které se brzy uzavřely manželství nebo otěhotněly. Vysoké riziko je též u žen, které žijí s partnerem, který je závislý na alkoholu či drogách nebo je promiskuitní.²⁵

Častými oběťmi mohou být také děti. Platí, že ve větším ohrožení jsou děti z nefunkčních rodin nebo děti, jejichž matka je také týrána. Dalšími rizikovými faktory je například zdravotní, mentální či psychosociální postižení dítěte.²⁶

Další ohroženou skupinou obyvatelstva jsou senioři, kteří jsou často závislí na pomoci druhých, vinou snížené či ztracené soběstačnosti.²⁷

I muži však mohou být obětí domácího násilí. Největší pravděpodobnost týrání je u starších nebo invalidních mužů. Obecně se však jedná o muže, kteří jsou charakterizováni jako pasivní či submisivní, jsou závislí či mají depresi. Zároveň však obětí může být i muž, který na sobě strpí násilí s obavou, že kdyby se bránil, tak ženě ublíží.²⁸

Domácím násilím jsou také ohroženy zdravotně postižené osoby. Zvláště ohrožené jsou osoby, které z důvodu svého zdravotního stavu nejsou soběstačné a potřebují pomoc při obstarávání sebeobsluhy či přijímání potravy, jsou tedy bezmocné a závislé. Pečující osoby

²³ CONWAY, Helen L., ref. 2, str. 46-47.

²⁴ BEDNÁŘOVÁ, Zdena, MACKOVÁ Kateřina, WÜNSCHOVÁ Petra, BLÁHOVÁ Kateřina., ref. 8, str. 20.

²⁵ ŠEVČÍK, Drahomír a Naděžda ŠPATENKOVÁ., ref. 1, str. 21.

²⁶ ŠEVČÍK, Drahomír a Naděžda ŠPATENKOVÁ., ref. 1, str. 22.

²⁷ ŠEVČÍK, Drahomír a Naděžda ŠPATENKOVÁ., ref. 1, str. 22.

²⁸ ŠEVČÍK, Drahomír a Naděžda ŠPATENKOVÁ., ref. 1, str. 22.

v takových případech mohou být frustrované, přetížené a vyčerpané, což může být spouštěcím mechanismem agrese.²⁹

8. Závěr – kde nalézt pomoc

Násilné chování blízké osoby může u ohrožené osoby vyvolat:

- stálý stres a strach z příštího setkání,
- pocit, že když cokoliv udělá jinak, než násilná osoba říká, může to znamenat konec,
- pocit, že důvodem násilí blízké osoby jsou jen její chyby, že je to všechno její vina,
- snižování skutečných následků násilného chování blízké osoby,
- „slepotu“ vůči nebezpečí, které může v budoucnu hrozit (ohrožení života, ohrožení dětí),
- pocit, že nikdo nemůže pomoci.³⁰

Prvním krokem z domácího násilí může být například:

- telefonát na některou z linek důvěry,
- telefonát na nepřetržitou DONA linku na tel. č. 2 51 51 13 13 (viz www.donalinka.cz)

Další místa odborné psychologické, sociální a právní pomoci:

- intervenční centra,
- poradny pro rodinu, manželství a mezilidské vztahy,
- občanské poradny,
- poradny Bílého kruhu bezpečí,
- krizová centra psychosociální pomoci,
- azylové domy.

²⁹ ŠEVČÍK, Drahomír a Naděžda ŠPATENKOVÁ., ref. 1, str. 23.

³⁰ www.domacinasili.cz [online]. [cit. 2016-01-10]. Dostupné z: <http://www.domacinasili.cz/domaci-nasili/>